

**LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖS KANCELIARIJA
STRATEGINIŲ KOMPETENCIJŲ GRUPĖ**

PAŽYMA

**DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS BALSAVIMO INTERNETU SISTEMOS SUKŪRIMO IR
ĮGYVENDINIMO ĮSTATYMO PROJEKTO IR LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO
NUTARIMO „DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO 2006 M. LAPKRIČIO 16 D.
NUTARIMO NR. X-912 „DĖL BALSAVIMO INTERNETU RINKIMUOSE IR
REFERENDUMUOSE KONCEPCIJOS PATVIRTINIMO“ PRIPAŽINIMO NETEKUSIU
GALIOS“ PROJEKTO
(TAP-17-2113(2); TAIS NR. 17-4179(3))**

2018-02-14 Nr. NV-410
Vilnius

1. Projekto rengėjas – Teisingumo ministerija.

2. Projekto tikslas – Pritarti Lietuvos Respublikos balsavimo internetu sistemos sukūrimo ir įgyvendinimo įstatymo projektui ir pateikti jį Lietuvos Respublikos Seimui.

3. Dabartinė situacija

2006 m. lapkričio 16 d. Lietuvos Respublikos Seimo nutarimu Nr. X-912 buvo patvirtinta Balsavimo internetu rinkimuose ir referendumuose koncepcija. 2016 m. buvo parengtas ir Lietuvos Respublikos Seimui pateiktas Lietuvos Respublikos balsavimo internetu sistemos sukūrimo ir įgyvendinimo įstatymo projektą, kurį Seimas gražino tobulinti. Šiuo metu teisės aktais nėra reglamentuota balsavimo internetu tvarka, balsavimo internetu sistemos steigimo pagrindas ir reikalavimai jos veiklai.

Rinkėjų aktyvumas Lietuvoje yra vienas mažiausių Europos Sąjungoje. Praėjusiuose Prezidento ir savivaldybių tarybų rinkimuose dalyvavo 47 proc., o Seimo rinkimuose – 51 proc. rinkėjų. Kitų Europos Sąjungos šalių rinkėjų aktyvumas siekia apie 67 proc. 2015 m. „Baltijos tyrimai“ organizuotos apklausos duomenimis 56 proc. Lietuvos gyventojų remia idėją, kad per rinkimus būtų galima balsuoti ir internetu.

Pasaulio lietuvių bendruomenės XV Seimas 2015 m. liepos 17 d. priėmė rezoliuciją, kurioje pabrėžė, kad balsavimas internetu turi potencialą itin reikšmingai palengvinti užsienio lietuvių dalyvavimą rinkimuose.

Jungtinių tautų Neįgaliųjų teisių komitetas rekomendavo Lietuvai paspartinti rinkimų įstatymų priėmimą, kad būtų užtikrintos neįgaliųjų teisės balsuoti. Kaip viena iš rekomendacijų įgyvendinimo priemonių yra galimybė balsuoti internetu.

4. Projekto esmė

Įstatymo projektu siūloma nustatyti pagrindinius balsavimo internetu principus, balsavimo internetu procedūrą, papildomus reikalavimus programinei įrangai, balsų skaičiavimo, rinkėjo balso prioriteto, balso patikrinimo ir anuliavimo taisyklės, balsavimo paslapties užtikrinimo principus, rinkėjo tapatybės nustatymo aspektus, informacinės sistemos audito reikalavimus.

Projekte numatyta, kad rinkėjas internetu gali balsuoti kelis kartus, tačiau įskaitomas tik vėliausiai gautas balsas, o balsas skaičiuojamas tik vieną kartą. Papildomi reikalavimai programinei įrangai užtikrins balsavimo internetu saugumą, o kuriant sistemą bus skiriamas ypatingas dėmesys informacinės sistemos saugumui, slaptumui ir patikimumui. Numatytas informacinės sistemos audito mechanizmas. Bus sudaryta galimybė rinkimų stebėtojams, auditoriams, visuomenės informavimo priemonių atstovams (priklausomai nuo turimų teisių) stebėti balsavimo internetu eigą specialiomis monitoringo priemonėmis. Balsavimas internetu bus pripažintas negaliojančiu, jeigu bus nustatyta, kad buvo pažeistas informacinės sistemos saugumas.

5. Derinimas

Įstatymo projektas suderintas su Finansų ministerija, Užsienio reikalų ministerija, Vidaus reikalų ministerija, Valstybine duomenų apsaugos inspekcija. Vyriausybės kanceliarijos Teisės grupės pastabos ir pasiūlymai į kuriuos neatsižvelgta įvertinti derinimo pažymoje.

Atkreiptinas dėmesys, kad derinimo pažymoje neįvertintos Vyriausiosios rinkimų komisijos, Susisiekimo ministerijos ir Informacinės visuomenės plėtros komiteto prie Susisiekimo ministerijos (IVPK) pastabos ir pasiūlymai, į kuriuos neatsižvelgta ir dėl kurių argumentai pateikti ankstesnėje derinimo pažymoje:

1. Susisiekimo ministerijos ir IVPK pasiūlymas, kad Projektu siūlomos teisinio reguliavimo nuostatos turi būti kartu dėstomos ir jau galiojančiuose rinkimų įstatymuose, derinamos tarpusavyje (ši pasiūlymą pateikė ir Vyriausybės kanceliarijos Teisės grupė);

2. Vyriausiosios rinkimų komisijos pastaba, kad nėra aišku kas bus informacinės sistemos valdytojas, naudotojas ir tvarkytojas, bei IVPK pastaba, kad neaiškus informacinės sistemos valdytojo vaidmuo audituojant informacinę sistemą. Pritariame anksčiau pateiktiems Projekto rengėjų argumentams, kad vadovaujantis Valstybės informacinių išteklių valdymo įstatymu tai bus nustatyta informacinės sistemos nuostatuose ir saugos nuostatuose.

6. Atitiktis Vyriausybės programai

Projektas įgyvendina Vyriausybės programos 242 punkto („Įteisinsime elektroninį balsavimą, daug dėmesio skirdami balsavimo slaptumo ir saugumo principui užtikrinti“) nuostatas, Vyriausybės programos įgyvendinimo plano 3.2.2. darbą („Balsavimo internetu sistemos sukūrimas“).

7. Dalykinio vertinimo išvada

Teikiamą projektą siūlome svarstyti Tarpinstituciniame pasitarime.

Strateginių kompetencijų grupės patarėjas

Martynas Jokūbauskas

LIETUVOS RESPUBLIKOS TEISINGUMO MINISTERIJA

Biudžetinė įstaiga, Gedimino pr. 30, LT-01104 Vilnius,
tel. (8 5) 266 2984, faks. (8 5) 262 5940, el. p. rastine@tm.lt,
atsisk. sąskaita LT267044060000269484 AB SEB bankas, banko kodas 70440.
Duomenys kaupiami ir saugomi Juridinių asmenų registre, kodas 188604955

Lietuvos Respublikos Vyriausybei

2018-02 - 09 Nr. (1.5) LT-98

DĖL PATOBULINTO LIETUVOS RESPUBLIKOS BALSAVIMO INTERNETU PAGRINDŲ ĮSTATYMO PROJEKTO IR LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO NUTARIMO „DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO 2006 M. LAPKRIČIO 16 D. NUTARIMO NR. X- 912 „DĖL BALSAVIMO INTERNETU RINKIMUOSE IR REFERENDUMUOSE KONCEPCIJOS PATVIRTINIMO“ PRIPAŽINIMO NETEKUSIU GALIOS“ PROJEKTO TEIKIMO

Pakartotinai teikiame patobulintą Lietuvos Respublikos balsavimo internetu pagrindų įstatymo projektą (toliau – įstatymo projektas), kuris yra parengtas vykdant Ministro Pirmininko pavedimą, įformintą Vyriausybės kancelerio pirmojo pavaduotojo 2016 m. kovo 25 d. rezoliucija Nr. S-32-993. Kartu teikiame Lietuvos Respublikos Seimo nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 2006 m. lapkričio 16 d. nutarimo Nr. X-912 „Dėl balsavimo internetu rinkimuose ir referendumuose koncepcijos patvirtinimo“ pripažinimo netekusiu galios“ projektą, pagal kurį balsavimo internetu rinkimuose ir referendumuose koncepciją siūloma pripažinti netekusia galios kaip pasenusią ir neatitinkančią šiuolaikinių informacinių technologijų.

Įstatymo projektas patikslintas pagal Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarijos Teisės grupės 2018 m. sausio 10 d. išvadą Nr. NV-105. Vyriausybės kanceliarijos Teisės grupės pastabos, į kurias nebuvo atsižvelgta, įvertintos derinimo pažymoje. Kadangi įstatymo projekte buvo atlikti tik redakcinio pobūdžio pataisymai ir naujas teisinis reguliavimas nesiūlomas, įstatymo projektas su suinteresuotomis institucijomis pakartotinai derintas nebuvo. Patikslintas įstatymo projektas darbo tvarka suderintas su Vyriausybės kanceliarijos Teisės grupe.

Įstatymo projektu siūloma nustatyti pagrindinius balsavimo internetu principus, rinkėjo balso prioriteto, balso patikrinimo ir anuliavimo taisyklės, balsavimo paslapties užtikrinimo principus, rinkėjo tapatybės nustatymo aspektus, Balsavimo internetu informacinės sistemos (toliau – informacinė sistema) funkcinius, saugumo ir audito reikalavimus.

Įstatymo projekte taip pat numatyta balsavimo internetu procedūra, balsų skaičiavimo taisyklės, kurios užtikrins, kad rinkėjo balsas būtų skaičiuojamas tik vieną kartą. Įstatymo projekte informacinei sistemai, be bendrųjų reikalavimų, taikomų valstybės informacinėms sistemoms, nustatyti specialūs

minimalūs reikalavimai programinei įrangai, pagrįsti būtinybe užtikrinti balsavimo internetu saugumą. Balsuojant internetu bus vadovaujamasi slapto balsavimo principu, reiškiančiu, kad informacinė sistema privalės užtikrinti, kad nė vienas asmuo, įskaitant ir informacinės sistemos tvarkytoją, negalės susipažinti su rinkėjo balsu, taip pat saugaus balsavimo principu. Informacinė sistema turės apimti įprastas saugumo priemones, kurios užtikrintų išorinių atakų blokavimą. Balsavimas internetu bus pripažintas negaliojančiu, jeigu bus nustatyta, kad buvo pažeistas informacinės sistemos saugumas ir duomenų vientisumas. Atskiroje duomenų bazėje bus registruojami visi prieigos prie informacinės sistemos veiksmai.

Pirmą kartą parengtas įstatymo projektas pateikimo Lietuvos Respublikos Seimui 2016 m. kovo 22 d. posėdžio metu buvo grąžintas iniciatoriams tobulinti. Patobulintas įstatymo projektas buvo parengtas įvertinus Lietuvos Respublikos Seimo narių išsakytas pastabas, nepriklausomų IT specialistų pateiktus pasiūlymus dėl balsavimo internetu informacinės sistemos saugumo užtikrinimo, Lietuvos neįgaliųjų organizacijų atstovų pasiūlymus dėl balsavimo internetu sistemos pritaikymo neįgaliųjų specialiesiems poreikiams.

Išskirtini esminiai patobulinto įstatymo projekto pakeitimai, padaryti palyginus su 2016 m. teiktu įstatymo projektu: 1) išsamiau apibrėžtas balsavimas internetu; 2) numatytas rinkėjo identifikavimas informacinėje sistemoje pagal 2014 m. liepos 23 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentą (ES) Nr. 910/2014 ir Europos Komisijos įgyvendinamąjį reglamentą (ES) 2015/1502; 3) numatytas draudimas pasinaudoti kito asmens atpažinimo elektroninėje erdvėje informacija; 4) nustatyti papildomi reikalavimai dėl balsavimo įrenginių; 5) numatyta, kad informacinė sistema turi būti pritaikyta neįgaliųjų specialiesiems poreikiams; 6) nustatyti papildomi saugumo reikalavimai, kurie turės įtakos rinkimų rezultatams; 7) sustiprintas informacinės sistemos auditas; 8) apibrėžti balsavimo internetu stebėjimo komponentai.

Lietuvos Respublikos Seimui priėmus įstatymo projektą, bus sudarytos teisinės, organizacinės ir finansinės galimybės balsavimo internetu informacinės sistemos steigimui ir jos testavimui prieš įteisinant balsavimą internetu įvairaus lygio rinkimuose ir referendumuose.

Papildomai pažymėtina, kad Teisingumo ministerija, įgyvendinama Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2015 m. gegužės 6 d. nutarimą Nr. 474 „Dėl 2015 m. prioritetinių teisėkūros iniciatyvų sąrašo patvirtinimo“, atliko prioritetinės teisėkūros iniciatyvos – sudaryti prielaidas įgyvendinti Lietuvos Respublikoje balsavimą internetu – išsamų numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimą ir vertinimo rezultatus pristatė Lietuvos Respublikos Vyriausybei. 2015 m. rugsėjo 21 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės pasitarime buvo pritarta Teisingumo ministerijos atliktam poveikio vertinimui ir Teisingumo ministerijos siūlomai alternatyvai parengti įstatymo projektą, kuriuo būtų sudarytos teisinės prielaidos ir techninės galimybės naujos balsavimo formos – balsavimo internetu – įteisinimui Lietuvoje.

Įstatymo projektas įgyvendina Septynioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programoje, kuriai pritarta Lietuvos Respublikos Seimo 2016 m. gruodžio 13 d. nutarimu Nr. XIII-82 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“, nustatytą priemonę Nr. 242 – „Įteisinsime elektroninį balsavimą, daug dėmesio skirdami balsavimo slaptumo ir saugumo principui užtikrinti“. Balsavimo internetu sistemos sukūrimas numatytas Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos įgyvendinimo plane, kuris buvo patvirtintas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2017 m. kovo 13 d. nutarimu Nr. 167. Pažymėtina, kad Balsavimo internetu sistemos sukūrimas yra vienas iš Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos įgyvendinimo plano prioritetinių darbų, įtrauktas į III prioriteto

„Viešojo sektoriaus efektyvumo ir skaidrumo didinimas“ 3.2 krypties „Viešųjų ir administracinių paslaugų modernizavimas ir informacinės visuomenės plėtra“ 3.2.2 darba.

Įstatymo projektas paskelbtas Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarijos teisės aktų informacinėje sistemoje.

Įstatymo projektas neperkelia ir neįgyvendina Europos Sąjungos teisės aktų nuostatų.

Įstatymo projektas nėra notifikuotinas Europos Komisijai pagal Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. gegužės 20 d. nutarimo Nr. 617 „Dėl keitimosi informacija apie standartus, techninius reglamentus ir atitikties įvertinimo procedūras taisyklių patvirtinimo“ reikalavimus.

Priėmus įstatymo projektą Lietuvos Respublikos Vyriausybės įgaliota institucija kartu su Lietuvos Respublikos vyriausiąja rinkimų komisija iki 2019 m. liepos 1 d. turės įsteigti ir įteisinti informacinę sistemą, kartu parengiant, priimant ar patvirtinant įgyvendinamuosius teisės aktus: Balsavimo internetu informacinės sistemos nuostatus, Balsavimo internetu informacinės sistemos saugos nuostatus, pagal poreikį kitus teisės aktus. Lietuvos Respublikos Vyriausybė iki 2019 m. gruodžio 31 d. Lietuvos Respublikos Seimui turės pateikti Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymo, Lietuvos Respublikos savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo, Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimų įstatymo, Lietuvos Respublikos rinkimų į Europos Parlamentą įstatymo, Lietuvos Respublikos referendumo įstatymo, Lietuvos Respublikos vyriausiosios rinkimų komisijos įstatymo, Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso, Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso pakeitimų projektus. Lietuvos Respublikos Seimui priėmus minėtų įstatymų pakeitimus, balsuoti internetu Lietuvoje bus galima 2020 m. spalio 11 d. vyksiančiuose Seimo rinkimuose.

Įstatymo projekte naujos sąvokos ir jas įvardijantys terminai yra nustatomi, todėl buvo suderinti Lietuvos Respublikos terminų banko įstatymo ir jo įgyvendinamųjų teisės aktų nustatyta tvarka.

Papildomai pažymėtina, kad 2018 m. sausio 19 d. Teisingumo ministerija dalyvavo Jaunimo reikalų tarybos posėdyje, kuriuo metu buvo pristatytas patobulintas įstatymo projektas. Jaunimo reikalų tarybos nariai pateikė savo rekomendacijas ir pastabas dėl balsavimo internetu sistemos sukūrimo ir tolimesnių veiksmų įgyvendinant įstatymo projektą, taip pat buvo gautas Jaunimo reikalų tarybos narių pritarimas balsavimo internetu, kaip alternatyvaus balsavimo būdo nacionaliniuose ir regioniniuose rinkimuose, įteisinimui.

Įstatymo projektą parengė Teisingumo ministerijos Teisinių institucijų departamento (direktorė Jolita Sinkevičiūtė, tel. 266 2993, el. paštas jolita.sinkeviciute@tm.lt) Informacinių išteklių koordinavimo skyriaus (vedėja Jolita Šlikienė, tel. 266 2883, el. paštas jolita.slikiene@tm.lt) vyriausioji specialistė Žana Jerochovienė (tel. 266 2913, el. paštas zana.jerochoviene@tm.lt).

PRIDEDAMA:

1. Įstatymo projektas, 5 lapai.
2. Aiškinamasis raštas dėl įstatymo projekto, 8 lapai.
3. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo projektas, 1 lapas.
4. Lietuvos Respublikos Seimo nutarimo projektas, 1 lapas.
5. Derinimo pažyma, 4 lapai.

Teisingumo ministrė

 Milda Vainiutė

LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖ

NUTARIMAS

DĖL PATOBULINTO LIETUVOS RESPUBLIKOS BALSAVIMO INTERNETU
PAGRINDŲ ĮSTATYMO PROJEKTO IR LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO
NUTARIMO „DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO 2006 M. LAPKRIČIO 16 D.
NUTARIMO NR. X-912 „DĖL BALSAVIMO INTERNETU RINKIMUOSE IR
REFERENDUMUOSE KONCEPCIJOS PATVIRTINIMO“ PRIPAŽINIMO
NETEKUSIU GALIOS“ PROJEKTO PATEIKIMO LIETUVOS RESPUBLIKOS
SEIMUI

2018 m. d. Nr.

Vilnius

Lietuvos Respublikos Vyriausybė n u t a r i a:

1. Pritarti patobulintam Lietuvos Respublikos balsavimo internetu pagrindų įstatymo projektui ir Lietuvos Respublikos Seimo nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 2006 m. lapkričio 16 d. nutarimo Nr. X-912 „Dėl balsavimo internetu rinkimuose ir referendumuose koncepcijos patvirtinimo“ pripažinimo netekusiu galios“ projektui ir pateikti juos Lietuvos Respublikos Seimui.

2. Įgalinti Lietuvos Respublikos teisingumo ministrę Mildą Vainiutę, o jai negalint dalyvauti – Lietuvos Respublikos teisingumo viceministrą Giedrių Rusecką atstovauti Lietuvos Respublikos Vyriausybei svarstant nurodytus projektus Lietuvos Respublikos Seime.

Ministras Pirmininkas

Teisingumo ministras

Strateginio valdymo departamentas
Dokumėnų valdymo skyriaus
vyriausioji specialistė

M. Rutkauskienė
Monika Rutkauskienė
2018-02-08

Teisinių institucijų
departamentų direktorė
J. Sinkevičiūtė
Jolita Sinkevičiūtė
2018-02-09

Teisingumo ministrė
M. Vainiutė
Milda Vainiutė
2018-02-09

**LIETUVOS RESPUBLIKOS
BALSAVIMO INTERNETU PAGRINDŲ
ĮSTATYMO PROJEKTO
AIŠKINAMASIS RAŠTAS**

1. Įstatymo projekto rengimą paskatinusios priežastys, įstatymo projekto tikslai ir uždaviniai

Balsavimo internetu rinkimuose ir referendumuose koncepcija, kurioje buvo suformuluoti balsavimo internetu įvedimo tikslai, pagrindiniai balsavimo principai, aprašyta balsavimo internetu schema bei numatyta, kad turi būti pakeisti Savivaldybių tarybų rinkimų, Seimo rinkimų, Prezidento rinkimų, Rinkimų į Europos Parlamentą, Referendumo įstatymai, juose įteisinant balsavimą internetu kaip alternatyvų balsavimo būdą, Lietuvos Respublikos Seimo nutarimu Nr. X-912 buvo patvirtinta 2006 m. lapkričio 16 d. Parengti rinkimų įstatymų pakeitimai kelis kartus, t. y. 2008 m. sausio mėn., 2009 m. gruodžio mėn., 2010 m. birželio mėn., 2014 m. gegužės mėn. buvo teikiami Lietuvos Respublikos Seimui, tačiau nesėkmingai, Lietuvos Respublikos Seimas įstatymų projektus grąžindavo iniciatoriams tobulinti.

Pirmą kartą parengtas Lietuvos Respublikos balsavimo internetu pagrindų įstatymo projektas (toliau – įstatymo projektas) po pateikimo Lietuvos Respublikos Seimui 2016 m. kovo 22 d. posėdžio metu buvo grąžintas iniciatoriams tobulinti. Įvertinus Lietuvos Respublikos Seimo narių išsakytas pastabas, taip pat suinteresuotų institucijų bei visuomenės pasiūlymus, parengtas patobulintas įstatymo projektas, kuriuo siekiama detaliau suregulamentuoti balsavimo internetu informacinės sistemos steigimo (toliau – informacinė sistema), jos saugumo ir patikimumo, audito klausimus, balsavimo slaptumo ir balso patikrinimo aspektus. Priėmus įstatymo projektą Lietuvos Respublikos Vyriausybės įgaliota institucija turės įstatyminį pagrindą steigti informacinę sistemą ir ją testuoti. Specialistams padarius išvadą, kad informacinė sistema atitinka reikalingą saugumo ir patikimumo lygį, Lietuvos Respublikos Seimui bus pateikti balsavimą internetu konkrečiuose rinkimuose ir referendumuose reglamentuojantys teisės aktai.

Rinkimai modernioje atstovaujamojoje demokratijoje yra svarbiausias valdžios ir pačios sistemos legitimacijos būdas, todėl visų valstybės piliečių tiek Lietuvoje, tiek užsienyje įtraukimas į rinkimus yra pagrindinis įrankis, siekiant užtikrinti platesnį atstovavimą ir galimybę prisidėti prie valstybės kūrimo bei vystymo. Rinkėjų aktyvumas Lietuvoje – vienas mažiausių visoje Europos Sąjungoje: 2014 m. gegužės 11 d. Respublikos Prezidento rinkimuose, 2015 m. kovo 1 d. savivaldybių tarybų rinkimuose dalyvavo tik apie 47 procentų rinkėjų. 2016 m. spalio 9 d. Lietuvos Respublikos Seimo rinkimuose dalyvavo 51 procentas rinkėjų. Tuo tarpu kitose Europos Sąjungos šalyse rinkėjų aktyvumas siekia 67 procentus.

Visuomenės nuomonės tyrimų kompanijos „Baltijos tyrimai“ 2011 m. balandžio mėn. atlikta apklausa parodė, kad internetiniam balsavimui pritaria beveik du trečdaliai Lietuvos gyventojų (65 proc.), taip pat dalis rinkėjų pasinaudotų balsavimo internetu galimybe. Teisingumo ministerijos iniciatyva „Baltijos tyrimai“ 2015 m. gegužės 23–31 dienomis organizavo pakartotinę Lietuvos gyventojų apklausą, kurios metu buvo apklaustas 1101 gyventojas nuo 18 metų amžiaus iš visos Lietuvos dėl balsavimo internetu įteisinimo kaip papildomos galimybės dalyvauti rinkimuose. Sociologinės apklausos duomenys parodė, kad daugiau nei pusė Lietuvos gyventojų (56 proc.) remia idėją, kad per rinkimus būtų galima balsuoti ir internetu. Dar didesnis rėmėjų procentas yra tarp tų, kurie naudojami internetu kasdieniame gyvenime – apie 70 proc. Šios apklausos rezultatai rodo, kad balsavimas internetu labiausiai imponuoja dėl to, kad yra patogus – taip mano net 66 proc. apklaustųjų. Beveik 50

proc. mano, kad balsavimo internetu įteisinimas sudarytų prielaidas užsienyje gyvenantiems arba studijuojantiems Lietuvos piliečiams aktyviau dalyvauti rinkimuose. O ketvirtadalis apklaustųjų yra įsitikinę, kad balsavimas internetu padidintų gyventojų susidomėjimą rinkimais.

Lietuvos piliečių emigracija yra viena iš svarbių mažėjančio rinkėjų aktyvumo priežasčių. Statistikos departamento 2014 m. duomenimis, virš 600 tūkst. Lietuvos pilietybę turinčių asmenų gyvena užsienyje ir iš jų tik 11–14 tūkst. balsuoja rinkimų metu. Toks žemas užsienio lietuvių aktyvumas rinkimų metu tiesiogiai susijęs su dalyvavimo rinkimuose procedūriniais sunkumais. Pasaulio lietuvių bendruomenės XV Seimas 2015 m. liepos 17 d. priėmė rezoliuciją „Dėl balsavimo internetu“, kurioje pabrėžė, kad balsavimas internetu turi potencialą itin reikšmingai palengvinti užsienio lietuvių dalyvavimą Lietuvos rinkimuose ir balsavimuose dėl referendumų, taip pat atkreipė dėmesį, kad šiuo metu nepatenkinamai įgyvendinama lygi rinkimų teisė, įtvirtinta Lietuvos Respublikos Konstitucijos 55, 78 ir 119 straipsniuose, nes užsienio lietuviams nesudarytos vienodos sąlygos dalyvauti Lietuvos Respublikos rinkimuose, kaip Lietuvoje gyvenantiems Lietuvos Respublikos piliečiams, ir paragino artimiausiu metu, užtikrinus tinkamas saugumo priemones, įgyvendinti balsavimą internetu, leidžiant balsuoti užsienio lietuviams.

Jungtinių Tautų Neįgaliųjų teisių komitetas, svarstydamas Lietuvos Respublikos ataskaitą dėl Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencijos įgyvendinimo, nurodė galimus Konvencijos įgyvendinimo trūkumus ir pateikė savo rekomendacijas. Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių komitetas rekomendavo Lietuvai, glaudžiai bendradarbiaujant su neįgaliųjų organizacijomis, paspartinti rinkimų įstatymų priėmimą, kad būtų užtikrintos teisiškai įgyvendinamos neįgaliųjų teisės balsuoti, ir, be kita ko, jiems būtų prieinama rinkimų medžiaga, rinkimų aplinka bei užtikrinta laisvai pasirenkama, tinkama ir būtina pagalba, kad visiems žmonėms, nepaisant negalios, būtų lengviau balsuoti. Kaip viena iš Rekomendacijų įgyvendinimo priemonių galėtų būti sąlygų neįgaliesiems sudarymas rinkimų metu naudotis naujausiomis technologijomis, tai yra balsuoti internetu.

Pažymėtina ir tai, kad Lygių galimybių kontrolierius 2016 m. gruodžio 19 d. pažymoje „Dėl galimos diskriminacijos negalios pagrindu nesuteikiant vienodų galimybių balsuoti 2016 m. Lietuvos Respublikos Seimo rinkimuose tyrimo“ konstatavo, kad didžiojoje dalyje rinkimų apylinkių buvo neužtikrinta asmenų su negalia teisė veiksmingai ir visapusiškai dalyvauti rinkimuose lygiai su kitais asmenimis, nes balsavimo patalpos nebuvo tinkamai įrengtos. Tačiau nei Lietuvos Respublikos vyriausioji rinkimų komisija, nei savivaldybės neturi pakankamai finansinių išteklių pritaikyti balsavimo patalpas neįgaliesiems, todėl įgyvendinant Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių komiteto rekomendacijas tikslinga sudaryti žmonėms su negalia galimybę balsuoti internetu.

Nuo 1990 metų Lietuvoje per metus vidutiniškai vykdoma ~1,3 rinkimų, kurių kaina svyruoja nuo 6,19 mln. eurų (2012 m. Lietuvos Respublikos Seimo rinkimai) iki 11,5 mln. eurų (2014 m. Respublikos Prezidento, Europos Parlamento rinkimai ir referendumas). Dėl nepakankamo teisinio reglamentavimo, prieštaringų techninių analizių ir užsienio valstybių patirtų klaidų organizuojant elektroninį balsavimą (tarp jų ir organizuojant balsavimą internetu), Lietuvoje balsavimas internetu iki šiol nėra įgyvendintas.

Neabejotina elektroninio balsavimo srities lyderė yra Estija, kurioje piliečiai turi galimybę nuo 2005 m. balsuoti internetu vietos savivaldos, nacionaliniuose ir Europos Parlamento rinkimuose. Balsavusių internetu Estijos piliečių dalis nuolat augo – nuo 1,9 procento 2005 m. iki 31 procento 2015 m. rinkimuose į Estijos parlamentą. Prancūzijos piliečiai, gyvenantys už Prancūzijos ribų, nuo 2009 metų balsuodami internetu renka išeivijos asamblėją (*Assemblée des Français de l'étranger*). Vietos savivaldos rinkimuose balsavimas internetu organizuojamas Ontario provincijoje Kanadoje, Naujojo

Pietų Velso valstijoje Australijoje. Balsuoti internetu vietos rinkimuose gali Šveicarijos Neuchatel, Ciuricho ir Ženevos kantonų gyventojai.

Lietuvoje elektroninių viešųjų ir administracinių paslaugų naudojimas nuosekliai didėja, sparčiai gausėja interneto naudotojų skaičius, todėl balsuoti internetu galėtų dauguma Lietuvos piliečių, taip pat tikėtina, kad balsavimas internetu paskatins jaunimą ir užsienyje gyvenančius rinkėjus aktyviau reikšti savo valią rinkimuose ir referendumuose.

Lietuvos Respublikos Seimui priėmus įstatymo projektą, bus sudarytos prielaidos naujos balsavimo formos įteisinimui, kuri palengvins ir supaprastins rinkėjų dalyvavimą rinkimuose bei suteiks jiems platesnes galimybes balsuoti ne rinkimų dieną. Balsavimas internetu neribos rinkėjų teisės balsuoti tradiciniais būdais ir atitiks Lietuvos Respublikos Konstitucijoje nustatytus demokratinių rinkimų teisės principus, t. y. visuotinės, lygios, tiesioginės rinkimų teisės ir slapto balsavimo.

Planuojama, kad Balsavimo internetu informacinė sistema turėtų būti įsteigta ir įteisinta iki 2019 m. liepos 1 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybė visų rinkimų įstatymų pakeitimus turės parengti ir Lietuvos Respublikos Seimui pateikti iki 2019 m. gruodžio 31 d. Lietuvos Respublikos Seimui priėmus visų rinkimų įstatymų pakeitimus, balsuoti internetu Lietuvoje bus galima 2020 m. spalio 11 d. vykstančiuose Seimo rinkimuose.

2. Įstatymo projekto iniciatoriai ir rengėjai

Įstatymo projekto iniciatorius – Teisingumo ministerija. Įstatymo projektą parengė Teisingumo ministerijos Teisinių institucijų departamentas (direktorė Jolita Sinkevičiūtė, tel. 266 2993, el. paštas jolita.sinkevičiute@tm.lt). Tiesioginis įstatymo projekto rengėjas – Teisingumo ministerijos Teisinių institucijų departamento Informacinių išteklių koordinavimo skyriaus vyriausioji specialistė Žana Jerochovienė (tel. 266 2913, el. paštas zana.jerochoviene@tm.lt).

3. Dabartinis teisinis įstatymo projekto aptartų teisinių santykių reglamentavimas

Šiuo metu teisės aktais nereglamentuojami balsavimo internetu principai, tvarka, balsų skaičiavimo taisyklės, balsavimo internetu informacinės sistemos steigimo pagrindai, tokiai informacinei sistemai keliami funkciniai ir saugumo reikalavimai. Galiojantys Prezidento rinkimų, Rinkimų į Europos Parlamentą, Seimo rinkimų, Savivaldybių tarybų rinkimų ir Referendumo įstatymai įtvirtina tik dvi balsavimo galimybes – balsavimą rinkimų dieną ir balsavimą iki rinkimų dienos. Pagal dabar galiojančius teisės aktus, rinkėjai rinkimų dieną turi teisę balsuoti apylinkių, į kurių sąrašus jie yra įrašyti, rinkimų komisijų balsavimo patalpose, taip pat laivuose, Lietuvos Respublikos diplomatinėse atstovybėse bei konsulinėse įstaigose. Rinkėjai iki rinkimų dienos turi teisę balsuoti paštu (specialiuose paštuose, namuose, taip pat patalpose, esančiose pastate, kuriame yra to miesto, rajono savivaldybės mero (administracijos direktoriaus) darbo vieta).

Tradiciiniu būdu išreikštų balsų skaičiavimas užima labai daug laiko, taip pat išlieka skaičiavimo klaidų tikimybė. Šis aspektas ypač aktualus, kuomet yra reitinguojami kandidatai. Atkreiptinas dėmesys, kad skaičiuojant balsus tradiciniu būdu, rinkimų ar referendumo rezultatai gaunami tik kitos dienos rytą.

4. Naujos teisinio reglamentavimo nuostatos ir kokių teigiamų rezultatų laukiama

Elektroninių viešųjų ir administracinių paslaugų plėtra nuosekliai auga, sparčiai gausėja interneto naudotojų skaičius, kasmet pasiekiami aukštesni kompiuterinio raštingumo rezultatai visose amžiaus grupėse. Tai leidžia daryti prielaidą, kad viešojo ar administracinės paslauga, kuri yra teikiama elektroniniu būdu, visuomenei yra patrauklesnė ir priimtinesnė, nei tradiciniu būdu teikiama paslauga.

Įstatymo projektu siūloma nustatyti pagrindinius balsavimo internetu principus, rinkėjo balso prioriteto, balso patikrinimo ir anuliavimo taisyklės, balsavimo paslapties užtikrinimo principus, rinkėjo tapatybės nustatymo aspektus, informacinės sistemos steigimo pagrindus, jos funkcinius, saugumo ir audito reikalavimus. Įstatymo projektas numato, kad vykstant balsavimui, rinkėjas internetu gali balsuoti kelis kartus, tačiau bus įskaitomas tik vėliausiai gautas rinkėjo balsas. Tokiu būdu, sudarius rinkėjui galimybę pakeisti savo balsą, naikinamos prielaidos balsuojančių internetu rinkėjų papirkinėjimui. Tai neprieštarauja Europos Komisijos „Demokratija per teisę“ (Venecijos komisija) Gerosios rinkimų praktikos kodeksui, kuriame numatyta, kad svarbu, kad rinkėjai galėtų gauti patvirtinimą apie balsą ir galėtų jį pataisyti, jei reikia, laikantis slapto balsavimo.

Taip pat įstatymo projekte numatyta balsavimo internetu procedūra, balsų skaičiavimo ir anuliavimo taisyklės, kurios užtikrins, kad rinkėjo balsas būtų skaičiuojamas tik vieną kartą. Balsuojančiojo internetu tapatybei nustatyti bus naudojamos plačiai paplitusios, patikimos ir saugios asmens atpažinimo elektroninėje erdvėje priemonės, kurios atitinka aukštą saugumo užtikrinimo lygį, kaip tai numatyta 2014 m. liepos 23 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamente (ES) Nr. 910/2014 ir Europos Komisijos įgyvendinamajame reglamente (ES) 2015/1502.

Įstatymo projekte informacinei sistemai be bendrųjų reikalavimų, taikomų valstybės informacinėms sistemoms, kad informacinė sistema turi pasitikėti visi rinkimų proceso dalyviai, kad ji turi būti lengvai prieinama, lanksti, keičiamos apimties, integruojama su veikiančiomis rinkimų informacinėmis sistemomis, bus nustatyti specialūs minimalūs reikalavimai programinei įrangai, pagrįsti būtinybe užtikrinti balsavimo internetu saugumą, tačiau tokie reikalavimai nebus neproporcingai dideli, kad neapribotų balsavimo internetu prieinamumo. Kuriant informacinę sistemą, bus skiriamas ypatingas dėmesys informacinės sistemos saugumui, slaptumui ir patikimumui, bus įvertintos galimos grėsmės, susijusios su informacinių technologijų naudojimu balsavimo metu. Balsuojant internetu bus vadovaujama slapto balsavimo principu, reiškiančiu, kad informacinė sistema privalės užtikrinti, kad nė vienas asmuo, įskaitant ir informacinės sistemos tvarkytoją, negalės susipažinti su rinkėjo balsu, taip pat saugaus balsavimo principu. Informacinė sistema turės apimti įprastas saugumo priemones, kurios užtikrintų išorinių atakų blokavimą. Prieš pradedant ja naudotis, ji bus ištestuota saugumo ir atsparumo įsilaužimams aspektais ir visi informacinės sistemos trūkumai bus nedelsiant pašalinti. Informacinės sistemos testavime galės dalyvauti visos suinteresuotos institucijos, taip pat visuomeninių organizacijų atstovai.

Balsavimas internetu bus pripažintas negaliojančiu, jeigu bus nustatyta, kad buvo pažeistas informacinės sistemos saugumas ir duomenų vientisumas. Atskiroje duomenų bazėje bus registruojami visi prieigos prie informacinės sistemos veiksmai. Šios duomenų bazės turinys bus nuolat stebimas, siekiant užfiksuoti bet kokius neteisėtus prisijungimo veiksmus prie informacinėje sistemoje saugomų duomenų.

Išskiriami esminiai patobulinto įstatymo projekto pakeitimai, padaryti palyginus su 2016 m. pateiktu įstatymo projektu:

1. Patikslintos įstatymo projekto sąvokos, taip pat išsamiau apibrėžtas balsavimas internetu.
2. Numatyta, kad rinkėjo identifikavimas informacinėje sistemoje bus vykdomas pagal 2014 m. liepos 23 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentą (ES) Nr. 910/2014 ir Europos Komisijos įgyvendinamąjį reglamentą (ES) 2015/1502.
3. Siekiant išvengti bet kokios galimybės pasinaudoti asmens duomenimis, tame tarpe ir rinkėjo balsu, įstatymo projekte numatyta, kad informacinė sistema turės užtikrinti techninio pobūdžio apribojimus pasinaudoti kito asmens atpažinimo elektroninėje erdvėje informacija.

4. Nustatyti papildomi reikalavimai dėl balsavimo įrenginių: balsuoti internetu rinkėjas galės tik iš saugiam balsavimui pritaikytų galinių įrenginių, kurių techniniai parametrai atitiks informacinės sistemos valdytojo nustatytus reikalavimus.

5. Pagal neįgaliųjų interesus atstovaujančių organizacijų atstovų siūlymus įstatymo projekte numatyta, kad informacinė sistema turi būti pritaikyta neįgaliųjų specialiesiems poreikiams.

6. Nustatyti papildomi saugumo reikalavimai, kurie turės įtakos rinkimų rezultatams: balsavimas internetu bus pripažintas negaliojančiu, jeigu bus nustatyta, kad informacinė sistema nebuvo techniškai paruošta saugiam balsavimui internetu. Sprendimą tokiais atvejais priims Vyriausioji rinkimų komisija.

7. Sustiprintas informacinės sistemos auditas, numatant, kad bus atliekamas informacinės sistemos saugos auditas ir informacinės sistemos veikimo rinkimų metu auditas. Taip pat audito tikslais informacinė sistema turės registruoti visus veiksmus, kurie buvo atlikti balsavimo proceso metu.

8. Apibrėžti balsavimo internetu stebėjimo komponentai: informacinės sistemos valdytojas sudarys galimybę rinkimų stebėtojams, auditoriams, visuomenės informavimo priemonių atstovams, priklausomai nuo jų turimų teisių, stebėti balsavimo internetu eigą duomenų bazės lygmeniu, stebint duomenų bazės žurnalus, naudojantis specialiai sukurtoms monitoringo priemonėmis.

Projektuojant ir kuriant informacinę sistemą bus numatyti integraciniai sprendimai su Nacionaline elektronine atpažinties sistema (NETAIS), kuri kuriama pasinaudojant Europos Sąjungos projekto STORK2 (www.eid-stork2.eu) rezultatais. Tai leis nedubliuoti ir atskirai nekurti jau esamų techninių sprendimų ir tokiu būdu padės sutaupyti valstybės biudžeto lėšų. Tokiu būdu, priėmus įstatymo projektą, bus sudarytos sąlygos ištestuoti informacinę sistemą prieš pradedant ją naudoti įvairaus lygmens rinkimuose ir referendumuose. Informacinės sistemos testavimo metu bus galima objektyviai įvertinti visas su informacinės sistemos organizavimu ir veikimu susijusias rizikas bei parengti tinkamus sprendimus. Tokie veiksmai padidins informacinės sistemos skaidrumą ir visuomenės pasitikėjimą naujausiomis technologijomis. Tuo labiau, kad Europos Tarybos Ministrų Komiteto 2017 m. birželio 14 d. patvirtintoje Rekomendacijoje (2017)5 dėl elektroninio balsavimo standartų valstybėms narėms rekomenduojama laikytis skaidrumo reikalavimų visuose elektroninio balsavimo etapuose.

Informacinės sistemos valdytojas ir tvarkytojas turės Lietuvos Respublikos informacinių išteklių valdymo įstatymo nustatytas teises ir pareigas. Sėkmingai išbandžius kiekvieną informacinės sistemos komponentą ir pademonstravus bandomąją informacinės sistemos versiją suinteresuotoms institucijoms ir visuomenei, atsiras savaime pagrindas tikslinti arba pildyti rinkimų ir referendumo įstatymų nuostatas dėl balsavimo internetu, kaip papildomo balsavimo būdo rinkimuose ir referendumuose, įteisinimo. Pažymėtina, kad Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacijos (ESBO) Demokratinės institucijų ir žmogaus teisių biuras, įvertinus 2016 m. spalio 9 d. Lietuvos Respublikos Seimo rinkimus, savo misijos ataskaitoje pateikė rekomendaciją Lietuvai, kad siekiant didesnio skaidrumo ir visuomenės pasitikėjimo rinkimuose naudojamomis informacinių technologijų sistemomis, valdžios institucijos turėtų viešai ir išsamiai jas išbandyti prieš rinkimus ir paskelbti susijusią dokumentaciją.

Pirminiame etape informacinė sistema bus galima pasinaudoti nevyriausybinėse organizacijose veikloje, taip pat organizuojant savivaldybėse seniūnaisių rinkimus, rengiant savivaldybių gyventojų apklausas ar kitokias įstatymų numatytas pilietines (gyventojų) iniciatyvas, o vėliau balsuojantiems užsienyje, balsuojantiems kariniuose vienetuose, balsuojantiems vienoje rinkimų apygardoje (pavyzdžiui, Naujamiesčio rinkimų apygardoje, kurioje balsuoja tiek Lietuvos teritorijoje, tiek už jos ribų gyvenantys rinkėjai).

Perspektyvoje balsavimas internetu sumažins rinkimų rezultatų klastojimo galimybę, rezultatai bus apdorojami greičiau, bus užtikrinta asmens teisų ir duomenų apsauga, jų privatumas, bus taupomos valstybės biudžeto lėšos organizuojant rinkimus, nes įdiegus tokį balsavimą reikės mažiau lėšų tiek biuletenių spausdinimui, tiek rinkimų komisijų narių darbo užmokesčiui.

5. Numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimo rezultatai, galimos neigiamos priimto įstatymo pasekmės ir kokių priemonių reikėtų imtis, kad tokių pasekmių būtų išvengta

Priėmus įstatymo projektą, neigiamų pasekmių nenumatoma ir administracinė našta nedidės. Ilgalaikėje perspektyvoje, kai Seimas priims rinkimų įstatymų pakeitimus, administracinė našta sumažės Lietuvos Respublikos diplomatinėms atstovybėms ir konsulinėms įstaigoms siunčiant rinkimų ir referendumo biuletenius užsienyje balsuojantiems Lietuvos piliečiams, tuo pačiu ir užsienyje esantiems rinkėjams, nes numatoma atsisakyta nepatogios procedūros balsuojant paštu. Taip pat administracinė našta mažės ir Lietuvoje gyventiems rinkėjams, kurie galės balsavimui iš anksto pasirinkti elektroninio ryšio priemones vietoj nepatogios balsavimo procedūros savivaldybės administracijos patalpose, taip taupant savo laiką. Balsavimas elektroninio ryšio priemonėmis galės būti pritaikytas prie konkretaus asmens negalios. Tai sumažintų socialinę atskirtį ir padidintų neįgalių ir vyresnio amžiaus asmenų, kurie dėl negalios ar sveikatos problemų negali balsuoti atvykę į apylinkę, įsitraukimą į demokratinių rinkimų procesą, bei ilgalaikėje perspektyvoje sumažintų valstybės skiriamus išteklius tokio pobūdžio problemoms spręsti. Balsavimas internetu paskatintų didesnę jaunimo dalį įsitraukti į demokratinius procesus ir išreikšti savo pilietinę valią rinkimuose.

Tokiu būdu bus sudarytos sąlygos visiems rinkėjams balsuoti jiems priimtinu ir prieinamu būdu, bus išplėstas balsavimo būdų ratas. Taip pat bus išvengta papildomų eilių balsavimo dieną rinkimų apylinkėse, sumažinta administracinė našta piliečiams, sutaupyta valstybės biudžeto lėšos.

6. Galima priimto įstatymo įtaka kriminogeninei situacijai, korupcijai

Tradicioniai balsavimo būdai neužkerta kelio rinkimų įstatymų pažeidimams, kurie dažniausiai padaromi balsavimo iš anksto metu. Pavyzdžiui, per 2015 m. vykusius savivaldybių tarybų rinkimus buvo anuliuoti 3 savivaldybių (Trakų rajono, Švenčionių rajono ir Šilutės rajono) rinkimų rezultatai dėl pažeidimų per išankstinį balsavimą apygardose. Pažymėtina, kad Trakų rajone rinkimų rezultatai buvo panaikinti dėl to, kad buvo pažeidžiamos vokų, naudojamų išankstiniam balsavimui, hologramos. Taip pat buvo pradėtas ikiteisminis tyrimas dėl rezultatų pakeitimo. Panašūs pažeidimai buvo užfiksuoti Šilutės rajone.

Įstatymo projektas neturės neigiamos įtakos kriminogeninei situacijai ir teigiamai vertintinas antikorupcinių požiūriu, nes siekiama tobulinti šiuo metu galiojančią teisinę reguliavimą ir įteisinti naują balsavimo būdą rinkimuose, kad būtų užkirstas kelias piktnaudžiauti rinkimų teise įvairaus lygio rinkimuose, kad rinkimuose būtų laikomasi rinkimų proceso sąžiningumo ir skaidrumo.

7. Galima priimto įstatymo įtaka verslo sąlygoms ir jo plėtrai

Įstatymo projekto įgyvendinimas nesusijęs su verslo sąlygomis ir jo plėtra.

8. Įstatymo inkorporavimas į teisinę sistemą, galiojantys teisės aktai, kuriuos būtina pakeisti ar panaikinti, priėmus teikiamą įstatymo projektą

1. Lietuvos Respublikos Vyriausybė iki 2019 m. gruodžio 31 d. Lietuvos Respublikos Seimui turės pateikti Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymo, Lietuvos Respublikos savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo, Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimų įstatymo, Lietuvos Respublikos rinkimų į

Europos Parlamentą įstatymo, Lietuvos Respublikos referendumo įstatymo, Lietuvos Respublikos vyriausiosios rinkimų komisijos įstatymo, Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso, Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso pakeitimų projektus.

2. Kartu su įstatymo projektu teikiamas Lietuvos Respublikos Seimo 2006 m. lapkričio 16 d. nutarimo Nr. X-912 „Dėl balsavimo internetu rinkimuose ir referendumuose koncepcijos patvirtinimo“ projektas, pagal kurį Balsavimo internetu rinkimuose ir referendumuose koncepciją siūloma pripažinti netekusia galios kaip pasenusią ir neatitinkančią šiuolaikinių informacinių technologijų.

9. Įstatymo projekto atitikties Valstybinės kalbos, Įstatymų ir kitų teisės norminių aktų rengimo tvarkos įstatymų reikalavimams ir bendrinės lietuvių kalbos normoms, sąvokų ir terminų įvertinimas

Įstatymo projektas parengtas laikantis Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos, Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymų reikalavimų, įstatymo projekto sąvokos ir jas įvardijantys terminai įvertinti Lietuvos Respublikos terminų banko įstatymo ir jo įgyvendinamųjų teisės aktų nustatyta tvarka.

10. Įstatymo projekto atitikimas Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatomis ir Europos Sąjungos teisei

Įstatymo projektas atitinka Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatas ir Europos Sąjungos dokumentus.

Įstatymo projektas neprieštarauja Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatomis ir Europos Sąjungos dokumentams, taip pat Europos Tarybos Ministrų Komiteto 2017 m. birželio 14 d. patvirtintai Rekomendacijai (2017)5 dėl elektroninio balsavimo standartų, Europos Komisijos „Demokratija per teisę“ (Venecijos komisija) Gerosios rinkimų praktikos kodeksui, Europos Tarybos Demokratijos ir politinių reikalų generalinio direktorato 2011 m. vasario 16 d. dokumentui „E-balsavimo sistemų sertifikavimas. Vystymo procesų, kurie patvirtina atitikimą nustatytiems reikalavimams ir standartams, gairės“ bei Europos Tarybos Demokratijos ir politinių reikalų generalinio direktorato 2011 m. vasario 16 d. dokumentui „E-rinkimų skaidrumo gairės“.

11. Įstatymui įgyvendinti reikalingi įgyvendinamieji teisės aktai, šių aktų rengėjai

Priėmus įstatymo projektą Lietuvos Respublikos Vyriausybės įgaliota institucija, vadovaudamasi priimto įstatymo reikalavimais ir Lietuvos Respublikos valstybės informacinių išteklių valdymo įstatymo nuostatomis, Balsavimo internetu informacinę sistemą įsteigs ir įteisins iki 2019 m. liepos 1 d. Informacinės sistemos įteisinimui bus parengti, priimti ir patvirtinti įgyvendinamieji teisės aktai: Balsavimo internetu informacinės sistemos nuostatai, Balsavimo internetu informacinės sistemos saugos nuostatai, pagal poreikį kiti teisės aktai.

12. Kiek valstybės, savivaldybių biudžetų ir kitų valstybės įsteigtų fondų lėšų pareikalaus ar leis sutaupyti įstatymo įgyvendinimas

Informacinės sistemos steigimas galėtų būti finansuojamas iš Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto lėšų. Taip pat informacinės sistemos, skirtos balsavimui elektroninio ryšio priemonėmis, kūrimas galėtų būti finansuojamas iš Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšų. Visų rūšių rinkimams ir referendumui paruoštos balsavimo internetu informacinės sistemos kūrimas ir įdiegimas gali kainuoti apie 2 mln. eurų, įskaitant lėšas bandomosios balsavimo internetu informacinės sistemos, skirtos mažam vartotojų kiekiui ir jos pritaikymui visuomenei, kūrimui (30 tūkst. eurų – 100 tūkst. eurų). Remiantis

užsienio šalių praktika bei patirtimi, siekiant tiksliau apskaičiuoti balsavimo internetu informacinės sistemos įdiegimo išlaidas, buvo fiksuojama 30 procentų paklaida. Todėl tikslūs skaičiavimai turėtų paaiškėti po techninės užduoties parengimo. Ateityje vyksiantiems rinkimams kelerių metų laikotarpyje informacinės sistemos palaikymui ir atnaujinimui papildomai reikės 100 – 300 tūkst. eurų išlaidų kasmet.

Ilgalaikėje perspektyvoje po trijų rinkimų ciklų rinkimų organizavimo metu būtų taupomos valstybės biudžeto lėšos popierinių biuletenių spausdinimui, vokų su biuleteniais siuntimui į užsienio valstybes, popierinių biuletenių sandėliavimui ir transportavimui, rinkimų komisijų darbo sąnaudoms.

13. Įstatymo projekto rengimo metu gauti specialistų vertinimai ir išvados

Įstatymo projektas pateiktas derinti suinteresuotoms institucijoms ir visuomenei, paskelbiant jį Lietuvos Respublikos Seimo teisės aktų informacinės sistemos Projektų registravimo posistemėje.

2016 m. balandžio 20 d. Teisingumo ministerija dalyvavo susitikime su asociacijos ISACA Lietuva, vienijančios daugiau nei 130 IT audito, valdymo ir saugumo specialistų, atstovais, bei pristatė įstatymo projektą. Po susitikimo Teisingumo ministerijai buvo pateikti asociacijos ISACA narių pasiūlymai dėl papildomų saugumo priemonių balsuojant internetu, į pasiūlymus buvo atsižvelgta.

Rengiant patobulintą įstatymo projektą taip pat buvo gautas asociacijos INFOBALT, vienijančios apie 150 Lietuvos informacinių ir ryšių technologijų įmonių bei mokslo ir studijų institucijų, 2016 m. birželio 10 d. raštas su pasiūlymu asociacijų narių ekspertinėmis žiniomis prisidėti prie techninio balsavimo internetu sistemos sukūrimo ir įgyvendinimo.

2018 m. sausio 19 d. Teisingumo ministerija dalyvavo Jaunimo reikalų tarybos posėdyje ir pristatė patobulintą įstatymo projektą. Jaunimo reikalų tarybos nariai pateikė savo rekomendacijas ir pastabas dėl balsavimo internetu sistemos sukūrimo, taip pat buvo gautas Jaunimo reikalų tarybos narių pritarimas balsavimo internetu, kaip alternatyvaus balsavimo būdo nacionaliniuose ir regioniniuose rinkimuose, įteisinimui.

14. Reikšminiai įstatymo projekto žodžiai

Reikšminiai žodžiai, kurių reikia šiems įstatymų projektams įtraukti į kompiuterinę paieškos sistemą, įskaitant reikšminius žodžius pagal Europos žodyną Eurovoc: „rinkimai“, „referendumas“, „informacinė sistema“, „balsavimas“, „balsavimas internetu“.

15. Kiti, iniciatorių nuomone, reikalingi pagrindimai ir paaiškinimai

Rengiant įstatymo projektą buvo gauti Lietuvos jaunimo organizacijų tarybos 2015 m. balandžio 25 d. rezoliucija „Dėl piliečių balsavimo internetu Prezidento, Seimo, savivaldybių tarybų, merų, Europos Parlamento rinkimų ir referendumo metu įteisinimo“, Pasaulio lietuvių bendruomenės XV Seimo 2015 m. liepos 17 d. rezoliucija „Dėl balsavimo internetu“, Lietuvos neįgaliųjų organizacijų atstovų pasiūlymai dėl balsavimo internetu sistemos pritaikymo neįgaliųjų specialiesiems poreikiams.

2016 m. birželio 9 d. Teisingumo ministerija dalyvavo Vyriausiosios rinkimų komisijos organizuotoje diskusijoje dėl balsavimo internetu pagrindinių gairių. Įstatymo projektas atitinkamai patikslintas pagal Vyriausiosios rinkimų komisijos pateiktas pastabas ir pasiūlymus.

Teisingumo ministrė

 Milda Vainiutė

LIETUVOS RESPUBLIKOS
BALSAVIMO INTERNETU PAGRINDINIS ĮSTATYMAS

Nr. TAP-17-2115(2)

TARINIS 17-4180(3)

2018 m.

d. Nr.

Vilnius

1 straipsnis. Įstatymo paskirtis

Šis įstatymas nustato teisines ir organizacines galimybes balsavimui internetu rinkimuose ir referendumuose Lietuvos Respublikoje įteisinti, balsavimo internetu principus, rinkėjo balso prioriteto, patikrinimo ir anuliavimo taisykles, balsavimo internetu informacinės sistemos (toliau – informacinė sistema) saugumo ir audito reikalavimus.

2 straipsnis. Pagrindinės šio įstatymo sąvokos

1. **Balsavimas internetu** – nuotolinis balsavimas, kai rinkėjas, saugodamas savo balsavimo paslaptį, laisva valia, nieko nekontroliuojamas ir nevaržomas, internetu pareiškia savo valią rinkimuose ar referendume.

2. **Elektroninė balsadėžė** – technologiškai ir fiziškai apsaugota elektroninė duomenų saugykla, kurioje iki rinkimų ar referendumo rezultatų skaičiavimo saugomi užšifruoti internetu balsavusių rinkėjų elektroniniai rinkimų biuleteniai ar elektroniniai referendumo biuleteniai.

3. **Elektroninis referendumo biuletenis** – referendumo biuletenio failas, kuriame rinkėjas pažymi vieną iš įrašytų atsakymų.

4. **Elektroninis rinkimų biuletenis** – rinkimų biuletenio failas, kuriame rinkėjas pažymi kandidatą (-us), politinę (-es) partiją (-as), visuomeninį rinkimų komitetą (-us), įrašo pasirinktų kandidatų rinkimų numerius.

3 straipsnis. Balsavimo internetu principai

Vykdam balsavimą internetu turi būti vadovaujamasi šiais principais:

1) balsavimo slaptumo – informacinėje sistemoje privalo būti užtikrinama, kad nė vienas asmuo, įskaitant ir informacinės sistemos valdytoją ir tvarkytoją, negalėtų susipažinti su nenuasmenintu rinkėjo balsu. Draudžiama reikalauti rinkti arba pateikti įrodymus, kurie galėtų atskleisti rinkėjo balso turinį;

2) alternatyvaus balsavimo – balsavimas internetu yra papildomas balsavimo būdas, kuriuo pasinaudojus rinkėjams neužkertama galimybė balsuoti rinkimų ar referendumo dieną ar iš anksto Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų, Lietuvos Respublikos savivaldybių tarybų rinkimų, Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimų, Lietuvos Respublikos rinkimų į Europos Parlamentą, Lietuvos Respublikos referendumo įstatymuose (toliau – rinkimų ir referendumo įstatymai) nurodytose vietose ir nustatytais būdais dalyvaujant rinkimų, balsavimo ar referendumo komisijų nariams ar kitiems rinkimų ir referendumo įstatymuose nustatytiems asmenims;

3) paskutinio balso prioriteto – per visą balsavimo internetu laikotarpį rinkėjas gali balsuoti neribotą skaičių kartų, skaičiuojant balsus įskaitomas tik paskutinis rinkėjo internetu paduotas balsas.

4 straipsnis. Balsavimas internetu

Balsavimas internetu vykdomas Lietuvos Respublikos vyriausiosios rinkimų komisijos nustatyta tvarka naudojantis informacine sistema ir turi atitikti visus balsavimui rinkimuose ir

referendumuose keliamus reikalavimus, nustatytus Lietuvos Respublikos Konstitucijoje, rinkimų ir referendumo įstatymuose.

5 straipsnis. Balsavimo internetu laikotarpis

Balsuoti internetu galima iš anksto nuo paskutinio pirmadienio iki rinkimų ar referendumo dienos 9 valandos iki paskutinio ketvirtadienio iki rinkimų ar referendumo dienos 22 valandos.

6 straipsnis. Rinkėjų balsavimas internetu

1. Balsuoti internetu gali visi rinkimų teisę turintys asmenys, įrašyti į rinkėjų sąrašą ir patvirtinę asmens tapatybę elektroninės atpažinties priemonėmis, kurios užtikrina rinkėjo balso slaptumą ir atitinka šio įstatymo 7 straipsnio 1 dalies reikalavimus.

2. Balsuoti internetu rinkėjai gali iš interneto ryši turinčių galinių įrenginių, kurių techniniai parametrai atitinka informacinės sistemos valdytojo nustatytus reikalavimus, taip pat kitų informacinės sistemos valdytojo nustatytus reikalavimus atitinkančių tinklų. Informacinė sistema turi būti pritaikyta neįgaliųjų specialiesiems poreikiams.

3. Balsuoti internetu rinkėjui turi užtekti minimalių kompiuterinio raštingumo žinių.

4. Jeigu rinkėjas balsuoja internetu, laikoma, kad jis balsuoja toje rinkimų apygardoje, į kurios rinkėjų sąrašą yra įrašytas. Balsuojant internetu rinkėjui informacinėje sistemoje pateikiamas jo rinkimų apygardos ar referendumo apylinkės elektroninis rinkimų biuletenis ar elektroninis referendumo biuletenis.

7 straipsnis. Rinkėjo tapatybės nustatymas balsuojant internetu

1. Rinkėjas informacinėje sistemoje turi būti atpažįstamas, jo tapatybė patvirtinama naudojant asmens atpažinimo elektroninėje erdvėje priemones, atitinkančiomis aukštą saugumo užtikrinimo lygį, kaip tai nustatyta 2014 m. liepos 23 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) Nr. 910/2014 dėl elektroninės atpažinties ir elektroninių operacijų patikimumo užtikrinimo paslaugų vidaus rinkoje, kuriuo panaikinama Direktyva 1999/93/EB, 8 straipsnyje ir Europos Komisijos įgyvendinamajame reglamente (ES) 2015/1502, kuriuo pagal Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) Nr. 910/2014 dėl elektroninės atpažinties ir elektroninių operacijų patikimumo užtikrinimo paslaugų vidaus rinkoje 8 straipsnio 3 dalį nustatomos minimalios techninės specifikacijos ir procedūros dėl elektroninės atpažinties priemonių saugumo užtikrinimo lygių.

2. Informacinėje sistemoje turi būti įgyvendinti apribojimai pasinaudoti kito asmens atpažinimo elektroninėje erdvėje informacija.

3. Atpažinus rinkėją elektroninėje erdvėje, visa informacija apsiukeičiama naudojantis saugiu duomenų apsikeitimo protokolu.

8 straipsnis. Rinkėjo balso prioritetas

1. Jei rinkėjas balsavo rinkimų ar referendumo apylinkėje rinkimų ar referendumo dieną ir internetu, įskaitomas jo balsas, paduotas rinkimų ar referendumo apylinkėje rinkimų ar referendumo dieną.

2. Jei rinkėjas balsavo ir internetu, ir iš anksto rinkimų ir referendumo įstatymuose nurodytose vietose ir nustatytais būdais dalyvaujant rinkimų, balsavimo ar referendumo komisijų nariams ar kitiems rinkimų ir referendumo įstatymuose nustatytiems asmenims, įskaitomas rinkėjo balsas, paduotas iš anksto.

9 straipsnis. Rinkėjo balso patikrinimo principai

Informacinė sistema turi užtikrinti šiuos rinkėjo balso patikrinimo principus:

- 1) balsuota kaip norėta – principas, kuris leidžia rinkimų ar referendumo laikotarpiu rinkėjui įsitikinti, kad užšifruotas balsas yra toks, kokį rinkėjas norėjo pateikti;
- 2) įrašyta kaip pateikta – principas, kuris leidžia rinkimų ar referendumo laikotarpiu rinkėjui patikrinti, ar jo užšifruotas balsas iš tiesų yra saugomas elektroninėje balsadėžėje;
- 3) suskaičiuota kaip balsuota – principas, kuris turi užtikrinti, kad stebėtojai ar nepriklausomi auditoriai galėtų patikrinti, ar rezultatai yra gauti iššifravus elektroninėje balsadėžėje buvusius užšifruotus elektroninius rinkimų biuletenius ar elektroninius referendumo biuletenius;
- 4) tinkamas rinkėjas – principas, kuris turi užtikrinti, kad stebėtojai ar nepriklausomi auditoriai galėtų įsitikinti, kad visus skaičiuoti pateiktus rinkėjų balsus pateikė rinkimų teisę turintys asmenys.

10 straipsnis. Elektroninis rinkimų biuletenis ar elektroninis referendumo biuletenis

1. Elektroninis rinkimų biuletenis ar elektroninis referendumo biuletenis turi būti užšifruojamas rinkėjo kompiuteryje ar kitame rinkėjo galiniame įrenginyje. Internetu negali būti perduodama nešifruota informacija.
2. Elektroninėje balsadėžėje saugomas tik paskutinis rinkėjo pateiktas elektroninis rinkimų biuletenis ar elektroninis referendumo biuletenis.
3. Užpildyti ir užšifruoti elektroniniai rinkimų biuleteniai ar elektroniniai referendumo biuleteniai, kurių turinys turi išlikti slaptas iki balsavimo rinkimų ar referendumo dieną pabaigos, turi būti laikomi ir saugomi elektroninėje balsadėžėje iki galutinių rinkimų ar referendumo rezultatų.
4. Elektroninio rinkimų biuletenio ir elektroninio referendumo biuletenio struktūrą nustato Vyriausioji rinkimų komisija.

11 straipsnis. Balsavimo internetu rezultatų slaptumas

1. Balsavimo internetu rezultatų slaptumas užtikrinamas elektroninio dvigubo voko principu, kai vidiniame elektroniniame voke saugomas tik užšifruotas elektroninis rinkimų biuletenis ar elektroninis referendumo biuletenis, o išoriniame elektroniniame voke saugomas vidinis elektroninis vokas ir informacinė žyma apie elektroninės atpažinties priemonėmis nustatytą rinkėjo tapatybę. Prieš skaičiuojant internetu balsavusių rinkėjų balsus, vidinis elektroninis vokas su jame esančiu elektroniniu rinkimų biuleteniu ar elektroniniu referendumo biuleteniu atskiriamas nuo išorinio elektroninio voko, tai yra nuasmeninamas, ir sumaišomas su kitų rinkėjų vidiniais vokais. Tik po to, panaudojant Vyriausiosios rinkimų komisijos sugeneruotą ir saugotą kriptografinį raktą, atskleidžiamas visų elektroninių rinkimų biuletenių ar referendumo biuletenių turinys ir rinkėjų balsai suskaičiuojami.
2. Duomenims šifruoti turi būti naudojami patikimi kriptografijos mokslo pripažįstami informacijos šifravimo būdai, atitinkantys informacinės sistemos valdytojo nustatytus reikalavimus.
3. Niekam, įskaitant ir informacinės sistemos valdytoją ir tvarkytoją, neturi būti suteikta galimybė pakeisti rinkėjo paduoto balso turinio, įdėti į elektroninę balsadėžę papildomų rinkėjo balsų kitaip nei rinkėjui nubalsavus laikantis šio įstatymo reikalavimų ar panaikinti rinkėjo balsus.

12 straipsnis. Balsavimo paslapties užtikrinimas

1. Prieš pradėdant balsavimą internetu paskutinį pirmadienį iki rinkimų ar referendumo dienos 8 valandos Vyriausioji rinkimų komisija savo nustatyta tvarka sukuria kriptografinių raktų porą informacijai šifruoti ir yra atsakinga už raktų generavimą ir saugojimą iki rinkimų ar referendumo dienos pabaigos.

2. Pasibaigus balsavimui rinkimų ar referendumo dieną, kai iš rinkimų ar referendumo apylinkių gauti duomenys apie rinkėjus, kurie balsavo rinkimų ar referendumo dieną ir iš anksto rinkimų ir referendumo įstatymuose nurodytose vietose ir nustatytais būdais dalyvaujant rinkimų, balsavimo ar referendumo komisijų nariams ar kitiems rinkimų ir referendumo įstatymuose nustatytiems asmenims, elektroninėje balsadėžėje esantys biuleteniai išrūšiuojami pagal rinkimų apygardas ar referendumo apylinkes, atskiriami nuo rinkėjo asmens tapatybės duomenų, sumaišomi taip, kad nebūtų galima nustatyti ryšio tarp elektroninio rinkimų ar referendumo biuletenio ir jį pateikusio asmens tapatybės.

3. Elektroninėje balsadėžėje esantys internetu paduoti rinkėjų balsai pradedami skaičiuoti, kai iš rinkimų ar referendumo apylinkių yra gauti ir patikrinti duomenys, nurodyti šiuo straipsnio 2 dalyje.

4. Visi veiksmai elektroninėje balsadėžėje atliekami automatinio būdu.

13 straipsnis. Dvigubo balsavimo išvengimas

1. Internetu balsavę rinkėjai Vyriausiosios rinkimų komisijos nustatyta tvarka pagal informacinės sistemos turimus duomenis elektroniniame Lietuvos Respublikos rinkėjų sąrašė pažymimi automatinio būdu. Jei techninių galimybių nėra ar yra ryšio sutrikimų, informacinės sistemos tvarkytojas pagal informacinės sistemos turimus duomenis Vyriausiosios rinkimų komisijos nustatyta tvarka praneša apylinkių rinkimų ar referendumo komisijoms, kurie rinkėjai balsavo internetu. Apylinkių rinkimų ar referendumo komisijos apie tai pažymi rinkėjų sąrašuose.

2. Jei internetu balsavęs rinkėjas rinkimų ar referendumo dieną atvyksta balsuoti į rinkimų ar referendumo apylinkę, apylinkės rinkimų ar referendumo komisija iš karto apie tai praneša informacinės sistemos tvarkytojui, kuris informacinėje sistemoje pažymi, kad rinkėjas atvyko balsuoti į rinkimų ar referendumo apylinkę, ir iš elektroninės balsadėžės pašalina rinkėjo internetu paduotą elektroninį rinkimų biuletenį ar elektroninį referendumo biuletenį. Kai yra techninės galimybės, apylinkių rinkimų ar referendumo komisija rinkėjų sąrašuose pažymi, kad rinkėjas atvyko balsuoti, ir rinkėjo internetu paduotas elektroninis rinkimų biuletenis ar elektroninis referendumo biuletenis iš elektroninės balsadėžės pašalinamas automatinio būdu.

14 straipsnis. Informacinės sistemos auditas

1. Informacinė sistema turi būti prieinama audituoti informacinės sistemos valdytojui ir informacinės sistemos auditoriams. Atliekant auditą negali būti pažeistas balsavimo slaptumo principas.

2. Turi būti atliekamas informacinės sistemos saugos auditas ir informacinės sistemos veikimo rinkimų ar referendumo metu auditas.

3. Balsuoti internetu galima tik atlikus informacinės sistemos saugos auditą, kuris turi būti atliktas ne anksčiau kaip 6 mėnesiai ir ne vėliau kaip 30 dienų iki rinkimų ar referendumo dienos.

4. Informacinės sistemos saugos auditas turi apimti informacinės sistemos programinės įrangos kodą, informacinės sistemos programinės įrangos kodo diegimo bei keitimo eigą ir tvarką, techninę ir programinę įrangą, sudarančią prieigos infrastruktūrą, internetu paduotų rinkėjų balsų

skaičiavimą, saugojimą ir sunaikinimą, dokumentus ir veiklą, susijusią su informacinės sistemos veikimu ir sauga. Auditorių išvada ir su auditu susiję dokumentai yra vieši ir skelbiami Vyriausiosios rinkimų komisijos interneto svetainėje.

5. Informacinės sistemos auditoriai taip pat atlieka informacinės sistemos veikimo rinkimų ar referendumo metu auditą ir Vyriausiajai rinkimų komisijai pateikia išvadą ne vėliau kaip iki paskutinio penktadienio iki rinkimų ar referendumo dienos 22 valandos.

6. Audito tikslais informacinė sistema turi registruoti visus veiksmus, kurie buvo atliekami balsuojant. Atskiroje duomenų bazėje turi būti registruojami visi priegios prie informacinės sistemos veiksmai. Šios duomenų bazės turinys rinkimų ar referendumo metu turi būti nuolat stebimas, siekiant užfiksuoti bet kokius prisijungimo veiksmus prie informacinės sistemos duomenų bazėje saugomų duomenų.

15 straipsnis. Balsavimo internetu eigos stebėjimas

1. Informacinės sistemos valdytojas turi sudaryti sąlygas rinkimų stebėtojams, informacinės sistemos auditoriams, visuomenės informavimo priemonių atstovams stebėti balsavimo internetu eigą duomenų bazės žurnaluose, naudojantis specialiai sukurtomis stebėjimo priemonėmis.

2. Informacija apie informacinės sistemos struktūrą, veikimą, šios sistemos programinės įrangos kodą ir jo pakeitimus turi būti prieinama tik tiems asmenims, kurie pasirašė informacinės sistemos valdytojo nustatytos formos sutartį dėl informacijos konfidencialumo.

16 straipsnis. Balsavimo internetu pripažinimas negaliojančiu

Balsavimas internetu pripažįstamas negaliojančiu, jeigu nustatoma, kad buvo pažeistas informacinės sistemos saugumas ir (ar) elektroninės balsadėžės duomenų vientisumas. Sprendimą dėl balsavimo internetu pripažinimo negaliojančiu priima Vyriausioji rinkimų komisija savo nustatyta tvarka, atsižvelgdama į informacinės sistemos veikimo rinkimų metu audito išvadas.

17 straipsnis. Įstatymo įgyvendinimas

1. Lietuvos Respublikos Vyriausybės įgaliota institucija, vadovaudamasi šio ir Lietuvos Respublikos valstybės informacinių išteklių valdymo įstatymų reikalavimais, įsteigia ir įteisina informacinę sistemą iki 2019 m. liepos 1 d.

2. Lietuvos Respublikos Vyriausybė iki 2019 m. gruodžio 31 d. Lietuvos Respublikos Seimui pateikia Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymo, Lietuvos Respublikos savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo, Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimų įstatymo, Lietuvos Respublikos rinkimų į Europos Parlamentą įstatymo, Lietuvos Respublikos referendumo įstatymo, Lietuvos Respublikos vyriausiosios rinkimų komisijos įstatymo, Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso, Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso pakeitimų projektus.

Skelbiu šį Lietuvos Respublikos Seimo priimtą įstatymą.

Respublikos Prezidentas

Pranešimo valdymo departamento
Dokumėnų valdymo skyriaus
vyriausioji specialistė
M. Rutkauskienė
2018-02-08

Tėsinų institucijų
departamento direktorė
Jolita Sinkvičiūtė
2018-02-09

Tėsingumo ministrė
Milda Valintūtė
2018-02-09

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMAS

NUTARIMAS

DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO 2006 M. LAPKRIČIO 16 D. NUTARIMO
NR. X-912 „DĖL BALSAVIMO INTERNETU RINKIMUOSE IR REFERENDUMUOSE
KONCEPCIJOS PATVIRTINIMO“ PRIPAŽINIMO NETEKUSIU GALIOS

2018 m. d. Nr.
Vilnius

Lietuvos Respublikos Seimas n u t a r i a:

1 straipsnis.

Pripažinti netekusiu galios Lietuvos Respublikos Seimo 2006 m. lapkričio 16 d. nutarimą
Nr. X-912 „Dėl balsavimo internetu rinkimuose ir referendumuose koncepcijos patvirtinimo“.

Seimo Pirmininkas

Strateginio valdymo departamentas
Dokumentų valdymo skyriaus
vyriausioji specialistė

M. Rutkauskienė
M. Rutkauskienė
2018-02-08

Teisinių institucijų
departamentų direktorė

Jolita Sinkvičiūtė
Jolita Sinkvičiūtė
2018-02-09

Teisingumo ministrė

Milda Vainiutė
Milda Vainiutė
2018-02-09

DERINIMO PAŽYMA
DĖL PATOBULINTO LIETUVOS RESPUBLIKOS BALSAVIMO INTERNETU PAGRINDŲ
ĮSTATYMO PROJEKTO (toliau – Projektas)

Institucijos pavadinimas	Pastabos ir pasiūlymai	Paaiškinimai dėl pastabų
Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarijos Teisės grupės 2018 m. sausio 10 d. išvada Nr. NV-105.	1. Nepakankamai išsamus, aiškus ir nuoseklus balsavimo internetu kaip papildomos balsavimo formos reguliavimas buvo esmine priežastimi, dėl kurios ankstesnis Projekto variantas buvo grąžintas Seimo tobulinti. Atsižvelgiant į tai ir sistemiškai vertinant rinkimų teisinį reguliavimą, taip pat konstitucinę jurisprudenciją, pagal kurią kyla pareiga įstatymu nustatyti aiškų, sąžiningą ir skaidrų rinkimų procesų reguliavimą, mūsų nuomone, Projektu siūlomos teisinio reguliavimo nuostatos turėtų būti kartu dėstomos ir jau galiojančiuose rinkimų įstatymuose, derinamos tarpusavyje, prireikus, galėtų būti numatomas skirtingas siūlomo reguliavimo įsigaliojimas.	Neatsižvelgta. Projektas įgyvendina Septynioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programoje, kuriai pritarta Lietuvos Respublikos Seimo 2016 m. gruodžio 13 d. nutarimu Nr. XIII-82 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“, nustatytą priemonę Nr. 242 – „Įteisinsime elektroninį balsavimą, daug dėmesio skirdami balsavimo slaptumo ir saugumo principui užtikrinti“. Balsavimo internetu sistemos sukūrimas numatytas Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos įgyvendinimo plane, kuris buvo patvirtintas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2017 m. kovo 13 d. nutarimu Nr. 167. Balsavimo internetu sistemos sukūrimas yra vienas iš Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos įgyvendinimo plano prioritetinių darbų, įtrauktas į III prioriteto „Viešojo sektoriaus efektyvumo ir skaidrumo didinimas“ 3.2 krypties „Viešųjų ir administracinių paslaugų modernizavimas ir informacinės visuomenės plėtra“ 3.2.2 darbą. Atkreiptinas dėmesys, kad Vyriausybės programos įgyvendinimo plane yra nustatyta, kad balsavimo internetu informacinė sistema turi būti įteisinta iki 2017 m. IV ketv., balsavimo internetu informacinė sistema sukurta - iki 2019 m. II ketvirčio, o visų rinkimų įstatymų pakeitimo projektų parengimas ir priėmimas numatytas iki 2019 m. IV ketvirčio . Pažymėtina, kad tik priėmus Projektą bus sudarytos teisinės ir organizacinės prielaidos balsavimo internetu Lietuvoje įteisinimui, bus nustatyti pagrindiniai balsavimo internetu principai, balsavimo internetu informacinės sistemos steigimo pagrindai, jos funkciniai ir saugumo reikalavimai. Tai sudarys sąlygas ištestuoti balsavimo internetu informacinę sistemą prieš pradedant ją naudoti įvairaus lygio rinkimuose ir referendumuose. Informacinės sistemos testavimo metu bus galima

		objektyviai įvertinti visas su informacinės sistemos organizavimu ir veikimu susijusias rizikas bei parengti tinkamus sprendimus. Sėkmingai išbandžius kiekvieną informacinės sistemos komponentą ir pademonstravus bandomąją informacinės sistemos versiją suinteresuotoms institucijoms ir visuomenei, atsiras svaresnis pagrindas tikslinti arba pildyti įstatymų nuostatas dėl balsavimo internetu, kaip papildomo balsavimo būdo rinkimuose ir referendumuose, įteisinimo.
	<p>2. Pirmiau išdėstytą siūlymą pagrindžia ir Projekto nuostatų analizė, atskleidžianti reguliavimo nenuoseklumą. Pvz., Projekto 3 straipsnio 1 dalyje siūloma nustatyti, kad balsavimas internetu vyksta naudojantis informacine sistema ir turi atitikti visus balsavimui rinkimuose ir referendumuose keliamus reikalavimus, nustatytus Lietuvos Respublikos Konstitucijoje, Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų, Lietuvos Respublikos savivaldybių tarybų rinkimų, Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimų, Lietuvos Respublikos rinkimų į Europos Parlamentą, Lietuvos Respublikos referendumo įstatymuose, tačiau atitinkami įstatymų pakeitimai kartu nėra teikiami. Šiame kontekste kyla pagrįstų abejonių ir dėl to, kokiais reikalavimais remiantis bus projektuojama ir kuriama balsavimo internetu informacinė sistema (kaip nurodo Projekto rengėjai), jei tokiam balsavimui keliami reikalavimai nebus aiškiai įvardinti šiuos santykius reguliuojančiuose teisės aktuose.</p>	<p>Neatsižvelgta. Dėl visų rinkimų įstatymų pakeitimų pateikimo kartu su Projektu žr. paaiškinimą, pateiktą 1 pastabai. Papildomai pažymėtina, kad balsavimui rinkimuose ir referendumuose keliami reikalavimai jau yra nustatyti galiojančiuose rinkimų įstatymuose, todėl perkelti rinkimų įstatymų nuostatas į Projektą, kuris sudarys tik teises ir organizacines prielaidas balsavimui internetu, kaip papildomam balsavimo būdui, yra netikslinga. Pažymėtina ir tai, kad balsavimo internetu informacinė sistema bus kuriama pagal informacinės sistemos techninį aprašymą (specifikaciją), vadovaujantis galiojančių teisės aktų nustatyta tvarka parengtais ir patvirtintais informacinės sistemos nuostatais ir informacinės sistemos saugos nuostatais.</p>
	<p>3. Projekte nurodoma, kad, be kita ko, siekiama reglamentuoti balsavimo internetu informacinės sistemos steigimo pagrindus, tačiau tekste dėstomos normos tik dėl minėtos sistemos audito, taip pat formuluojamas pavedimas Vyriausybės įgaliotai institucijai įsteigti ir įteisinti informacinę sistemą iki 2019 m. liepos 1 d. Šiame kontekste atkreiptinas dėmesys, kad pagal Valstybės informacinių išteklių valdymo įstatymo projektą, steigdama valstybės informacinę sistemą, institucija rengia valstybės informacinės sistemos nuostatų ir valstybės informacinės sistemos saugos nuostatų projektus, kuriuose nurodomi valstybės informacinės sistemos tikslai, uždaviniai, funkcijos, valstybės informacinės</p>	<p>Neatsižvelgta. Projekto tikslas – sudaryti teises ir organizacines prielaidas balsavimui internetu Lietuvoje įteisinti. Pagal Lietuvos Respublikos Konstituciją, rinkimų tvarką nustato įstatymai. Projektu siekiama numatyti pagrindinius balsavimo internetu principus, balsavimo internetu informacinės sistemos funkcinis ir saugumo reikalavimus, tokiu būdu sudarant teises, organizacines ir finansines galimybes balsavimo internetu informacinės sistemos steigimui ir jos testavimui prieš įteisinant balsavimą internetu įvairaus lygio rinkimuose ir referendumuose. Skirtingai nuo kitų informacinių sistemų, balsavimo internetu</p>

	<p>sistemos valdytojas ir tvarkytojas (tvarkytojai), teikėjai, kaupiami duomenys, reglamentuojama funkcinė struktūra, sąveika su kitomis valstybės informacinėmis sistemomis ir registrais, iš jų numatomi gauti duomenys, valstybės informacinės sistemos duomenų tvarkymas, valstybės informacinės sistemos duomenų pakartotinio naudojimo tvarka, sauga, valstybės informacinės sistemos finansavimas, valstybės informacinės sistemos kategorija ir kita Vyriausybės nustatyta informacija. Projekto rengėjai nurodo, kad visi informacinės sistemos funkciniai aspektai bus reguliuojami minėtuose dokumentuose, todėl keltinas klausimas dėl Projekto pagrįstumo, be kita ko, akcentuojant, kad valstybės informacinė sistema steigama teisės aktuose nustatytoms funkcijoms atlikti reikiamą informaciją apdoroti informacinių technologijų priemonėmis, tačiau pagal šiuo metu esamą situaciją rinkimų įstatymuose funkcijos, kurioms būtų naudojama informacinė sistema, aiškiai ir nuosekliai nėra sureguliuotos ir detalus funkcijų reguliavimas nėra siūlomas.</p>	<p>informacinė sistema ypatinga tuo, kad joje turi būti suderinti rinkėjo balso slaptumo, rinkėjo tapatybės ir duomenų vientisumo reikalavimai. Ši informacinė sistema turi ypatingą reikšmę, nes rinkimuose dalyvaujantys piliečiai turi pilnai pasitikėti balsavimui internetu ir rinkimų rezultatais. Atsižvelgiant į minėtas aplinkybes, balsavimo internetu informacinės sistemos steigimas ir veikimas turi būti numatyti atskirame įstatyme.</p>
	<p>6. Projekto 2 straipsnyje siūloma apibrėžti, kad balsavimas internetu suprantamas kaip nuotolinis balsavimas, kai rinkėjas, saugodamas savo balsavimo paslaptį, laisva valia, nieko nekontroliuojamas ir nevaržomas, internetu pareiškia savo valią rinkimuose ar referendume. Balsavimas asmeniškai ir slapta, be tarpininkų yra visuotiniai rinkimų teisės įgyvendinimo principai (aptariamai ir rinkimų įstatymuose), todėl, mūsų manymu, nėra tikslinga jų sieti su konkrečiu balsavimo būdu (balsavimo internetu) apibrėžimu, kaip siūloma definicijoje.</p>	<p>Neatsižvelgta. Projekte balsavimo internetu sąvoka pateikta atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos vyriausiosios rinkimų komisijos pateiktus pasiūlymus Projektui. Sąvoka taip pat yra suderinta su Valstybine lietuvių kalbos komisija.</p>
	<p>19. Projekto 14 straipsnyje reguliuojamas informacinės sistemos auditas. Šias nuostatas siūlome suderinti su Valstybės informacinių išteklių valdymo įstatymo normomis, pvz., 14 straipsnyje reglamentuojamas informacinių technologijų priemonių <i>valdymo</i> ir saugos vertinimas, tuo tarpu Projekte išskiriamas <i>veikimo</i> ir saugos auditas.</p>	<p>Neatsižvelgta. Balsavimo internetu informacinės sistemos techniniai aspektai, tarp jų ir auditas, Projekte apibrėžti pagal asociacijos ISACA Lietuva narių Teisingumo ministerijai pateiktus pasiūlymus dėl papildomų saugumo priemonių balsuojant internetu. Pagal IT specialistų pasiūlymus, balsuoti internetu bus galima tik atlikus informacinės sistemos saugos auditą, kuris turi būti atliktas ne anksčiau kaip 6 mėnesiai ir ne vėliau kaip 30 dienų iki rinkimų dienos. Informacinės sistemos auditoriai taip</p>

		pat turės atlikti informacinės sistemos veikimo rinkimų ir referendumo metu auditą ir Vyriausiajai rinkimų komisijai pateikti išvadą ne vėliau kaip iki paskutinio penktadienio iki rinkimų dienos 22 valandos. Pagal auditorių pateiktą išvadą balsavimas internetu galės būti pripažintas negaliojančiu. Pažymėtina ir tai, kad Valstybės informacinių išteklių valdymo įstatymo 14 str. nurodomas bendro pobūdžio ne rečiau kaip kartą per trejus metus atliekamas informacinių technologijų auditas.
	21. Projekto 14 straipsnio 8 dalyje pateikiama nuoroda (kartu įvertintina, ar tai priskirtina aptariamo straipsnio reguliavimui) į informacinės sistemos valdytojo nustatytos formos sutartį dėl informacijos konfidencialumo turi būti įvertinta atsižvelgiant į tai, kad susitarimo dėl konfidencialios informacijos apsaugos reglamentavimas dėstomas Darbo kodekse. Nuo 2017 m. liepos 1 d. galiojantis įstatymas numato, kad darbo sutarties šalys gali susygti dėl to, kad darbuotojas darbo sutarties vykdymo metu ir pasibaigus darbo sutarčiai asmeniniais ar komerciniais tikslais nenaudos ir kitiems asmenims neatskleis tam tikros iš darbdavio ar dėl atliktos darbo funkcijos gautos konfidencialios informacijos.	Neatsižvelgta. Visų lygių demokratiniai rinkimai visuomenei yra aktualus ir jautrus procesas. Balsavimo internetu informacinės sistemos veikimas, galimos klaidos diegiant bei valdant informacinę sistemą gali sukelti visuomenės nepasitikėjimą balsavimu internetu, o tuo pačiu ir visais rinkimų rezultatais. Nenumatant Projekte informacinės sistemos programinės įrangos kodo ir jo pakeitimo panaudojimo ir paskelbimo saugiklio pasirašant standartinės formos sutartį dėl informacijos konfidencialumo, galimai bus atvertas kelias piktnaudžiavimams paskelbiant tikrovės neatitinkančią informaciją apie informacinės sistemos saugumą ir veikimą. Pažymėtina ir tai, kad Projekte yra neribojamas asmenų ratas, kurie gali susipažinti su informacinės sistemos programinės įrangos kodu ir jo pakeitimais, o standartinės formos sutarties pasirašymo reikalavimas užtikrins intelektinės nuosavybės teisių apsaugą.

Teisingumo ministrė

Milda Vainiutė

LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖS KANCELIARIJA
TEISĖS GRUPĖ

IŠVADA

**DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS BALSAVIMO INTERNETU PAGRINDŲ ĮSTATYMO
PROJEKTO (toliau – Projektas) IR LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO NUTARIMO
„DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO 2006 M. LAPKRIČIO 16 D. NUTARIMO NR.
X-912 „DĖL BALSAVIMO INTERNETU RINKIMUOSE IR REFERENDUMUOSE
KONCEPCIJOS PATVIRTINIMO“ PRIPAŽINIMO NETEKUSIU GALIOS“ PROJEKTO
(toliau – Seimo nutarimo projektas)
(TAP-17-2113(2); TAIS NR. 17-4179(3))**

2018-02-13 Nr. NV-404

Vilnius

Įvertinę patikslinto pagal Vyriausybės kanceliarijos Teisės grupės 2018 m. sausio 10 d. išvadoje Nr. NV-105 pateiktas pastabas Projekto ir Seimo nutarimo projekto atitiktį įstatymams ir teisės technikos reikalavimams, esminių pastabų ir pasiūlymų neturime, tačiau kartu teisėkūros sistemiškumo principo kontekste atkreipiame dėmesį, kad Projektui į teisinę sistemą inkorporuoti reikalingi įstatymų projektai turėtų būti teikiami kartu, kaip to reikalauja Seimo statuto 135 straipsnio nuostatos.

Teisės grupės vyriausiasis patarėjas

Rimvydas Pilibaitis